

CONGRÉS DE FILOSOFIA DE STRASBOURG (juliol 1980)

Octavi FULLAT

¿QUÈ REPRESENTEM?

Durant la primera quizena de juliol, s'ha desenrotllat en la irracionalitat fronterera que s'anomena Strasbourg, el XVIII Congrés de Filosofia de parla francesa. En vaig prendre tres apunts. A partir d'una exposició de Jacques Derrida, de dues hores i mitja de durada, redacto unes primeres reflexions, sempre clavades en el discurs del propi Derrida.

Què és la «re-presentació»?; interrogació banal d'entrada. Representacions diplomàtiques, representacions parlamentàries, representacions sindicals, representacions teatrals... Què és la *representació*?: doncs això que fan els embaixadors, els diputats, els líders de sindicats, els actors..., etc. Quotidianitat. Sí, però, què és *això* que fan? Existeix un *això* comú a totes les representacions?

Si no ens allunyem del llenguatge col·loquial, sabem certament què significa *representació*. La problemàtica sorgeix a partir de l'instant que pretenem saltar a un llenguatge filosòfic, formulant ja preguntes impertinents. Heus-ne ací algunes: com traduir el significat «representació» a l'alemany, a l'anglès, al rus o al xinès?; ofereix dificultats molt més serioses que no pas haver de traduir la paraula «pare» o la paraula «aigua». D'on prové tal dificultat?

Un altre interrogant filosòfic al respecte: ni que sigui en el mateix idioma, només té un significat el significat «re-presentació» o, pel contrari, es dona polissèmia, i es dona *necessàriament* i no, per cert, de forma accidental? Les respostes a aquest interrogant són greus. Quan el polític, el científic, l'artista, el metafísic..., usen el vocable «re-presentació», es refereixen a algun nucli semàntic comú o parlen inesquívament d'*allò diferent*?

Continuem l'interrogatori. Un idioma, és una representació?; en el supòsit afirmatiu, representació de *què*? de quin referent? Proseguim: «re-presentar» és col·locar, davant, allò que no està present. Cal preguntar: què o qui col·loca *davant*?, i si fós l'esperit? Sense

subjecte —si únicament hi ha matèria— les *representacions* s'evaporen. La representació es *per al* subjecte; tal volta existirà també *pel* subjecte? No importa en quina representació, es tracta sempre de la manera com el subjecte —l'esperit— queda afectat per l'objecte.

L'home és essencialment «representació» però mai està, ell, representat. El terrible rau en què ignorem si vertaderament és representació d'altres coses o si tan sols les inventa. És un *delegat*, l'home, o, pel contrari, és un il·lús, un *boig*? «Delegat», de què o de qui?

Existeix allò no-representable? L'excés de representacions —lingüístiques, científiques, polítiques... etc.— ens fa sospitar que l'ésser no queda mai totalment representat. Tota representació és un fracàs. El llenguatge no diu mai la totalitat del que «hi ha». Per tal motiu anem sempre al darrera de noves representacions. Això ens hauria d'evitar de caure en el perill de confondre «allò representat» amb «la representació».

Fóra tràgic que, en lloc de representar «El Mateix», vaguéssim inútilment en la representació de «La Diferència». Hi ha moltes —incomptables— *missions*, o n'hi ha una de sola?; hi ha molts *messies*, o bé hi ha un sol Messias? Polissèmia inesquívament o significat únic de l'ésser?

¿EL LLenguATGE CONTRA LES COSES?

En una matinal del Congrés, Ladrière, Professor de Filosofia de la Ciència a la Universitat de Lovaina, va exposar les seves reflexions al voltant del llenguatge. No explicaré les idees de Ladrière, sinó les idees que m'assaltaren en escoltar-lo, a vegades amb ell, en ocasions contra ell.

Hi ha *coses* i hi ha *llenguatges* sobre les coses. Què és primer, el llenguatge o bé les coses?; i si un «món» no fós més que la manera com un llenguatge organitza les coses? A tal llenguatge físic —el d'Aristòtil o el de Galileu—, tal món físic.

Alguns pretenen que hi ha llenguatges seriosos, respectables — els llenguatges científics —, enfront als llenguatges irresponsables, boigs — els llenguatges polítics, religiosos, artístics —. La seriositat i respectabilitat dels primers, provindria del seu parlar sobre les coses; tal seriositat procediria de la verificació. Però potser una proposició, encara que sigui científica, pot referir-se a una altra cosa que no sigui una altra proposició?

Allò que anomenem «verificar» consisteix a saltar de l'ordre del *llenguatge* a l'ordre de les *coses*. Ara bé; tal salt em sembla absolutament impertinent, amb la qual cosa ens quedem sense «criteri de veritat». La verificació no és un criteri de veritat; no va més enllà de ser un criteri d'operativitat. Els científics substitueixen la veritat per l'eficàcia. Són les coses les que formen el llenguatge, tal com suposà l'empirisme, o pel contrari, és el llenguatge el que forma el «món» segons clamà el racionalisme? Hom no sap si el món és la condició transcendental del funcionament del llenguatge —predomini de la «Physis»—, o si el llenguatge és la condició transcendental del món —predomini del «Logos»—.

Vivim en la ignorància pel que fa a esclarir la relació entre *coses* i *discurs* —llenguatge—; és a dir la relació entre *el real* i *el possible*. Les sensacions es dirigeixen a allò real; les idees a allò possible. Les sensacions es valen de llenguatges metafòrics, emperò, mentre les idees utilitzen llenguatges lògics. ¿Com transitar de la sensació a la idea, i d'aquesta a aquella?

Els fets, «allò que hi ha», són sempre contingents; la «Mathesis Universalis» fracassarà sempre enfront d'ells. L'esdeveniment escapa a l'«a priori». El pas de les matemàtiques a la física constituirà sempre un salt, el salt que va de la hipòtesi a la verificació, de la formalitat al contingut.

L'ÈTICA ÉS NARRACIÓ

Els romans col·locaren un emplaçament militar on ara viu Strasbourg. Fou l'any 12

abans de Crist. Després de les invasions anomenades bàrbares, reneix la població amb el nom d'Strateburgum —que significa, *poble de camins*—. El lloc era geogràficament privilegiat. Durant l'Edat Mitjana es transforma en ciutat rica i lliure. El seu port fluvial posseeix un moviment extraordinari que encara continua actualment. Els exèrcits de Lluís XIV es van apoderar d'Strasbourg, el 1681, fent-li perdre la seva llibertat. La Revolució i l'Imperi napoleònic solidifiquen el lladronici. El 1870, l'Imperi alemany es queda Strasbourg. El 1918 passa novament a mans polítiques franceses. El 1940, l'ocupen els alemanys. El 1944 torna a dependre de França.

Quantes *accions* humanes s'han desenrotllat a Strasbourg! En *narrar-les*, manifestem l'ètica. Segons sigui alemany o francès, el narrador de tantes accions —historiador, poeta o novel·lista—, o bé sigui marxista o lliberal, les accions se sotmeten a una o a una altra ètica. L'acció sola —la Revolució Francesa, suposem— no és ètica; la seva eticitat ve donada per la narració que se'n faci. La novel·la, la història, el mite, el conte, la poesia..., la paraula contada, col·loquen moral a les accions dels homes.

Paul Ricoeur, Professor a París i als Estats Units, omplí un matí del congrés de filosofia, analitzant la *narrativitat* com a microcosmos de la «re-presentació». Com en les dues notes anteriors, també ací exposaré les idees que em sorgiren en escoltar Ricoeur, en lloc de referir-me a aquest pensador directament.

Cada vida humana —que és cúmul d'accions— clama un narrador. Les accions exigeixen biografia, escrita o parlada. Igualment succeeix amb les accions d'una col·lectivitat. L'acció queda magnificada gràcies a la narració que se'n faci. L'estructura de la vida humana demana a crits que se la narri. I no es tracta de reproduir, sinó de *configurar*. L'historiador no reproduceix la Revolució Bolxevic; la configura.

En un text descobrirem, doncs, una dimensió referencial —l'àmbit de «món»— i una dimensió creadora —«poiètica»— que és interna al text narratiu. L'acció —la que sigui— s'organitza narrativament en el sí de cada cultura i de cada subcultura. Pensi's en

«El Cantar del mío Cid» o en «La Chanson de Roland». L'auditor o el lector completen el procés de mímesis, iniciat ja en la mateixa acció, la qual tendeix, precisament, a ser contada.

Si se separen el món de l'acció —allò rebut— i el món de la narració —allò posat—, es trenca tot contacte entre la dada positiva i l'ètica —o sigui, la *intriga*—. El positivisme i el cientisme aïllen l'acció —que analitzen científicament—, menyspreant la literalitat narrativa; d'aquesta faisó el món queda desmoralitzat. És aquesta, i no cap altra, la nostra tràgica situació.

Sí, és clar. Narrar és refer l'acció en lloc de deixar-la en la carn viva; però tan sols així s'introdueix l'ètica. I sense ella estem perduts, a mercè de qualsevol Brejnev o de qualsevol Pinochet. Una acció —per exemple, els obrers polacs protestant contra el seu govern comunista— permet dos discursos: el científic i el narratiu. Ambdós són indispen-

sables perquè l'home subsisteixi. De suprimir-se el narratiu, l'home es muda en robot.

El narrador, troba o inventa? Greu pregunta; greu perquè es queda sempre sense resposta. Malgrat això, el narrador no crea sense solta ni volta. El narrador crea en funció de quelcom que ell considera valuós —ètica—. El concepte de «referència» se'ns ha desplegat en *referència descriptiva* —vers l'acció contada— i *referència productora* —vers el sentit que hom dóna a l'acció—.

Se'ns fan problemàtics tant el concepte de *món real* com el concepte de *veritat*. Ho sé. Per què entestar-nos a eliminar la llibertat del si del món real? Per què obstinar-nos a veure la veritat només en allò descriptible?, per què la veritat no es pot aixoplugar en els àmbits de tot el manifestable i de tot el produïble? Les alternatives són: o amb ètica o sense ella. Jo opto per l'ètica i la narració —la bíblica per exemple— i no em conformo amb la sola ciència amb pretensió de realitat i de veritat exclusives.